

УДК 81'255.4

DOI <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2023-205-25>

**КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ ЗАСОБІВ СТВОРЕННЯ
КОМІЧНОГО ТА ЇХ ПЕРЕКЛАДУ НА ПРИКЛАДІ
«КОРОЛІ І КАПУСТА» О. ГЕНРІ**

**COMPARATIVE ANALYSIS OF THE MEANS OF COMIC EFFECT
CREATION AND THEIR TRANSLATION ON THE EXAMPLE
OF “CABBAGES AND KINGS” BY O. HENRY**

Сокол С.А.,

orcid.org/0009-0001-9740-9536

учениця 11 класу

*Новодністрівського опорного закладу загальної середньої освіти
«Новодністрівська гімназія»,*

член

КОПНЗ «Буковинська Мала академія наук учнівської молоді»

Заповольський М.В.,

orcid.org/0000-0002-0779-710X

Scopus-Author ID: 57219452425

кандидат філологічних наук,

*асистент кафедри германського, загального та порівняльного мовознавства
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича*

У статті представлено результати порівняльного аналізу за авторською системою оцінювання двох україномовних перекладів комічних епізодів, виконаних В. Мисиком і М. Рябовою, роману-водевілю відомого американського письменника О. Генрі «Королі і капуста» між собою та з оригіналом для визначення найбільш влучних перекладацьких трансформацій для якнайкращого передавання особливостей стилю О. Генрі та використаних ним мовних засобів й інших риторичних фігур як методу створення характерних для його творчості гумору, іронії і сатири на соціально-політичні явища, описані у романі. У дослідженні було виявлено найбільш вживані мовні засоби у «Королі і капуста» (метафора, порівняння, персоніфікація, каламбур та інші), схарактеризовано прикметні риси стилю О. Генрі («Ефект розмови», використання іноземних слів). Після оцінювання 124 епізодів та їх перекладів на збереження комічного ефекту для українського читача було встановлено, що В. Мисик створив більш точну й захопливу версію, ніж М. Рябова, завдяки влучним контекстуальним замінам та намаганням відтворити найбільш складні комічні моменти роману без використання еліпсису та через переосмислення вихідного сенсу у вигляді інших мовних засобів. Отже, принципи якісного перекладу – це збереження мовних засобів, які мають найбільше смислове навантаження у фрагменті тексту, увага до доцільності використання опущень без належних компенсацій під час перекладу та до влучності вибору певних контекстуальних замінів. Стаття наголошує на унікальному явищі у творчості О. Генрі, романі-водевілі «Королі і капуста», з метою поширення знань про цей твір серед україномовного читача та на прикладній цінності роботи, вираженій у створеній системі оцінювання художніх текстів і їх перекладів для створення поліпшених перекладів у майбутньому стосовно творчості не тільки О. Генрі, а й інших письменників.

Ключові слова: О. Генрі, мовні засоби, перекладознавство, види комічного, компаративний аналіз.

The article presents the results of a comparative analysis according to the author's evaluation system of two Ukrainian-language translations of comic episodes performed by V. Mysyk and M. Ryabova, of the vaudeville novel by the famous American writer O. Henry "Cabbages and Kings" between themselves and with the original to determine the most accurate translation transformations for the best possible transmission of the features of O. Henry's style and the figures of speech and other rhetorical devices as a method of creating his characteristic humor, irony, and satire on the socio-political phenomena described in the novel. The research revealed the most used language devices in "Cabbages and Kings" (metaphor, simile, personification, pun, and others). It characterized

the features of O. Henry's style ("Chatting Effect" and the use of foreign words). After evaluating 124 episodes and their translations in terms of the comic effect preservation for the Ukrainian reader, it was established that V. Mysyk created a more impressive and precise version than M. Ryabova did, thanks to apt contextual substitutions and efforts to reproduce the most complex comic moments of the novel without using ellipsis and thanks to the reinterpretation of the original meaning in the form of other linguistic means. Therefore, the principles of high-quality translation are the preservation of figures of speech that have the most significant semantic load in a text fragment, attention to the expediency of using omissions without proper compensation during translation, and the appropriateness of choosing specific contextual substitutions. The article emphasizes a unique phenomenon in the work of O. Henry, the vaudeville novel "Cabbages and Kings" intending to spread knowledge about this work among the Ukrainian-speaking reader and the applied value of the article expressed in the created evaluation system for artistic texts and their translations for the creation of improved translations in the future, not only regarding the work of O. Henry but also other writers.

Key words: O. Henry, figures of speech, translation, comic forms, comparative analysis.

Постановка проблеми. Неможливо переоцінити в усіх аспектах життя соціуму значущість літературознавства, зокрема перекладознавства і мовознавства, які уможливають процес пізнання світу й обміну знаннями через книжки, незалежно від країни, тому українські дослідники відкривають усе більше шедеврів світової літератури для нашого читача. Незважаючи на це, залишаються постаті та їхні твори, які ще не зазнали поширення, якого вони варті. Роботи, присвячені творчості О. Генрі, не порушували питання компаративного огляду перекладів засобів вираження комічного в його романі «Королі і капуста» в україномовних перекладах, виконаних В. Мисиком і М. Рябовою.

Поширення знання про мовні засоби, використані О. Генрі у «Королі і капуста» для створення комічного ефекту, – перша причина актуальності цієї теми, адже їх аналіз є не тільки чудовою репрезентацією багатства мовного арсеналу і особливостей стилю О. Генрі, а й демонстрацією того, які риторичні фігури можуть застосовуватися найбільш і найменш широко для передавання авторських гумору, іронії та сатири.

По-друге, актуальним залишається питання розвитку перекладацького мистецтва, в який зможе внести свою лепту компаративний аналіз двох перекладів зазначених мовних засобів О. Генрі через призму влучності передавання комізму, закладеного в них. Саме різні види комічного як одні із найважливіших видів комунікації дають змогу дослідити якнайбільше риторичних фігур, їхню роль у збереженні вихідного сенсу під час перекладу, адже найбільші виклики перекладачам зазвичай кидають гумористичні тексти через їхню багатоплановість та когнітивну комплексність. Важливо дослідити різні перекладацькі підходи для точності відтворення думок оригіналу і максимізації комічного ефекту, адже у майбутньому тема може бути вивчена більш детально і не тільки на прикладах творів О. Генрі, що становить прикладну цінність цієї роботи.

По-третє, стаття висвітлює аналіз епізодів роману «Королі і капуста» – унікальної та колоритної роботи, яка є вагомою частиною творчого доробку О. Генрі. Через відсутність достатньої кількості матеріалів про цей роман українською мовою доцільно поширювати інформацію про таке неповторне явище літературної спадщини цього визнаного генія сатири.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. О. Генрі відомий як американський «master of short story» [1, с. 565], тому, звичайно, більшість праць присвячені саме гуманізму, сатирі і мовно-перекладацькому аспекту його оповідань, які досліджували як українські вчені (О. М. Житник, О. В. Абрамова, Л. О. Лисенко, А. С. Гончаренко, Л. О. Шимотюк), так й іноземні знавці (Х. Е. Роллінз, Л. Ло, Н. Лі, П. С. Кларксон, М. О. Каннелл). Проте О. Генрі писав не лише оповідання. Він також створив роман під назвою «Королі і капуста» («Cabbages and Kings»), якому присвячена лише одна стаття Л. М. Рубан, де оригінальний текст порівнюється з перекладом В. Мисика. У цій статті буде поглиблено вивчення цього унікального твору завдяки 1) визначенню конкретних мовних засобів і риторичних фігур для створення комічного ефекту у «Королі і капуста» і 2) формулюванню принципів якісного передавання

ідей оригіналу, визначених під час компаративного аналізу двох україномовних перекладів за авторською системою оцінювання.

Мета дослідження – 1) визначити найбільш широко вжиті мовні засоби і риторичні прийоми О. Генрі для вираження характерних для нього гумору, сатири й іронії як виду комічного; особливості його стилю; 2) зробити компаративний аналіз перекладів комічних епізодів твору «Королі і капуста», виконані В. Мисиком і М. Рябовою, у зіставленні з оригіналом за авторською системою оцінювання для формулювання принципів якісного перекладу.

Виклад основного матеріалу. У ході дослідження було проаналізовано 124 комічних епізоди в оригіналі та двох україномовних перекладах, виконаних В. Мисиком і М. Рябовою, які, по-перше, підтвердили наскрізний гуманізм у комічних текстах О. Генрі з фокусом на політичну сатиру [1, с. 568], адже автор майже не використовує сарказм. У відсотковому співвідношенні 77% належить гумору, 6,8% – сатири, 14,9% – іронії, якщо ми розглядаємо її як вид комічного, а не в контексті риторичних фігур (мовних засобів) [2, с. 14]. Однак важливо розуміти, що кожен герой твору є втіленням сатири на певні соціально-політичні явища, пов'язані з колонізацією США Латинської Америки або ж із суспільним устроєм, способом життя там, що не можливо передати відсотковим співвідношенням.

Також епізоди продемонстрували різноманіття використаних мовних засобів і стилістичних фігур для створення згаданих вище видів комічного: найбільш уживаними є метафора, порівняння, персоніфікація, оксюморон, алюзія, асиндетон, полісиндетон, клімакс, антиклімакс. Найменш уживані – евфемізм і анафора (див. рис. 1).

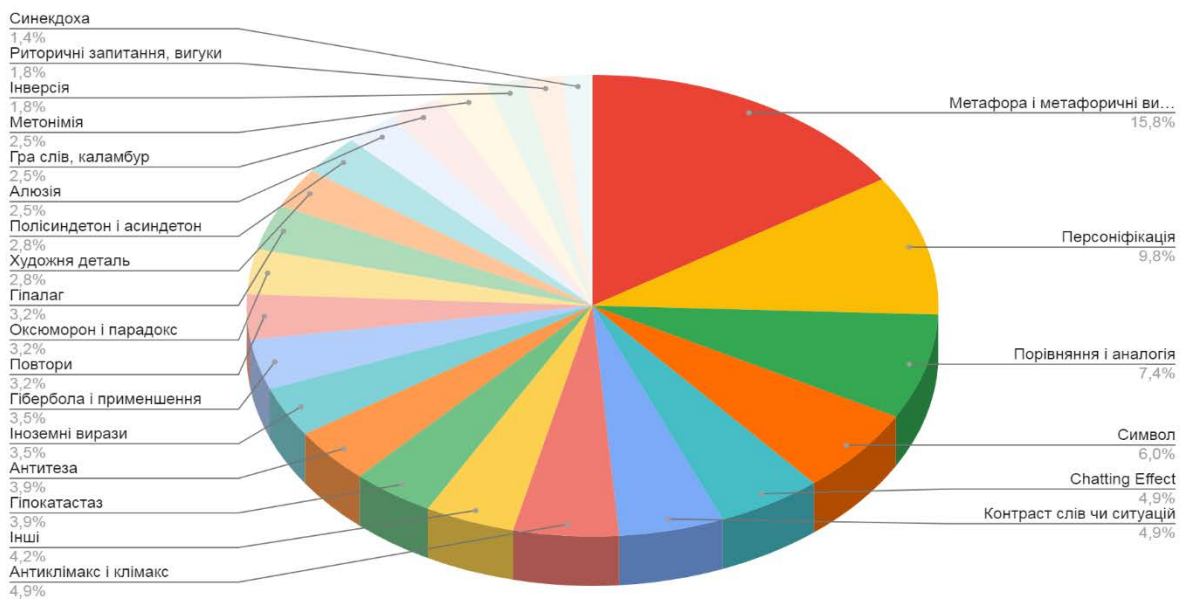

Рис. 1. Співвідношення використаних мовних засобів і стилістичних фігур

Варто зазначити, що для передавання мовних тактик О. Генрі В. Мисик і М. Рябова використовували граматичні перетворення, зокрема зовнішнє членування, проте лексичні трансформації, контекстуальні заміни колоритними відповідниками в українській мові виділяють переклад В. Мисика. М. Рябова використовує прийом опущення, або ж еліпсису, і втрати не завжди вдається компенсувати. Розглянемо деякі приклади найбільш уживаних мовних засобів із тексту та способи їх перекладу у згаданих двох варіантах за авторською системою оцінювання, яка складається з таких пунктів: 1) влучність застосування певних видів перекладацьких прийомів під час

відтворення мовних засобів оригіналу; 2) близькість до стилю О. Генрі; 3) визначення, чи були втрати комічного ефекту після перекладу загалом. Відповідно до цих критеріїв за кожний епізод переклад міг отримати один бал або не отримати зовсім, результати подані у висновках.

В одному фрагменті особистий секретар президента Меллінджер так описує свою роль: «*I'm not headlined in the bills, but I'm the mustard in the salad dressing just the same...*» [3, с. 81]. У фрагменті використано метафору в її вужчому сенсі (безпосереднє зіставлення двох понять) з підтекстом аналогії за відношенням «Меллінджер – гірчиця, держава – салат». У перекладі В. Мисика застосовано контекстуальну заміну до «bills», метафора збережена: «*Мого імені немає в офіційних документах, а тим часом я – все одно, що гірчиця в приправі до салату...*» [4, с. 70]. У перекладі М. Рябової застосовано модуляцію, що відвертає увагу від основних значень слова «bills», метафора замінена на порівняння, яке посилює аналогію: «*Мого підпису немає на кредитках, але держава без мене, як салат без гірчиці...*» [5, с. 71]. Обидва перекладачі використовують граматичні трансформації для досягнення однієї мети – вдалого перекладу.

Різні види порівнянь потребували різних перекладацьких прийомів. Звичні порівняння з like і гіпокатастас не викликали проблем, хоча у першому прикладі опущення (еліпсис) було використано М. Рябовою («*crumpled*»), а у другому – В. Мисиком («*my boy*»):

1) В оригіналі: «*Don Ildefonso fell like a crumpled cathedral...*» [3, с. 180]. В. Мисик: «*Дон Ільдефонсо гримнув на землю, як завалений собор...*» [4, с. 153]. М. Рябова: «*Дон Ільдефонсо повалився, як собор...*» [5, с. 156].

2) В оригіналі: «*Not for a minute, my boy,*» would be the last sounds heard by the conqueror of Cupid» [3, с. 168]. В. Мисик: «*Я цілком певен, що не думаєте, – відповідав Кйю, й це було останнє, що чув від нього переможець Купідона*» [4, с. 143]. М. Рябова: «*Звісно, не думаєте, голубчику, – відповідав Кйю, і це було останнє, що чув переможець Амура*» [5, с. 146].

Проте деколи еліпсис може спричинювати втрату сили комічного ефекту, як у наступному прикладі з персоніфікацією міст, частка якої втрачається у версії М. Рябової, хоч і вжито пряму мову та модуляцію «*увесь світ піде шкереберть*» для компенсації. Переклад В. Мисика більш наближений до оригіналу завдяки збереженню основного мовного засобу в даному абзаці.

В оригіналі: «*I judge that after Gabriel quits blowing his horn, and the car starts, with Philadelphia swinging to the last strap, and Pine Gully, Arkansas, hanging onto the rear step, this town of Solitas will wake up and ask if anybody spoke*» [3, с. 77].

В. Мисик: «*Я так думаю: коли архангел Гавриїл просурмить у свою сурму, й вагон рушить, і Філадельфія вчепиться за останній ремінь, а Пайн-Галлі, штат Арканзас, повисне на задній приступці, тоді цей Солітас нарешті прокинеться й запитає, чи не сказав хто чого*» [4, с. 66].

М. Рябова: «*Я гадаю, що коли архангел Гавриїл востаннє заграє на своїй сурмі і увесь світ піде шкереберть, тоді тільки Солітас прокинеться і, лунаючи очима, питає: «В чому річ?»*» [5, с. 68].

Найбільш яскраво проблему епізодів, які кидають виклик перекладачам, ілюструє уривок із жартівливого монологу Кйю, який вирішив з другом привести грамофон у Південну Америку. Герой вживає латинський вираз, щоб видатися освіченим, проте дає вільний, зручний йому переклад. Комічний ефект спричиняє каламбур, тобто подібне звучання латинських слів до їх «перекладів», відібраних Кйю для висловлення свого плану («*Gallia – gall*», «*divisa – devise*» тощо). У перекладі В. Мисика складна ситуація вирішилася застосуванням алітерації для створення подібного звукового ефекту тільки з використанням українських слів («*Гордого галла треба трясти, скільки сили єсть*»), також конверсією і модуляцією відбулося трактування виразу «*canned music*». Оскільки у перекладі М. Рябової обидві фрази опущені, відбувається втрата комічного ефекту.

В оригіналі: «*Then,*» says I, «*we'll export canned music to the Latins; but I'm mindful of Mr. Julius Caesar's account of 'em where he says: «Omnia Gallia in tres partes divisa est;» which is the same as to say, «We will need all of our gall in devising means to tree them parties*» [3, с. 76].

В. Мисик: «В такому разі, – кажу я, – будемо експортувати латинцям музичні консерви. Але мені впамятку, що містер Юлій Цезар у своєму звіті про них сказав: «*Omnia Gallia in tres partes divisa est*», а це все одно, що сказати: «Гордого галла треба трясти, скільки сили єсть» [4, с. 65].

М. Рябова: «Ну, значить, ми й повеземо латинцям цю музику, – кажу я. – Я оце пригадав, що казав про них містер Юлій Цезар: «*Omnia Gallia in tres partes divisa est*» [5, с. 67].

Однак інший приклад гри слів продемонстрував винахідливість обох перекладачів, які знайшли вдалі заміни словам оригіналу. У наступному фрагменті відбулося непорозуміння через німецький акцент одного із героїв. Цікавий момент: В. Мисик трактує каламбур через «судно» і «суд», що стає відлунням таємних пошуків злочинця-втікача другим героєм, тому його здивування стає навіть більш зрозумілим, ніж у вихідному тексті.

В оригіналі: «...*Have you brought a sheep?*» «*Sheep!*» says I; «*I haven't a single –*» «*Ship,*» cut in the young lady. «*Don't get funny. Father is of German birth, and doesn't speak perfect English. How did you come?*» [3, с. 241].

В. Мисик: «...*У вас є який-небудь суд?* – Суд? – кажу я. – Я не маю ніякого відношення до... – Судно, – поправляє його молода леді. – А ви не смійтесь. Мій батько походженням німець і не дуже добре володіє англійською мовою. На чому ви приїхали?» [4, с. 204-205].

М. Рябова: «...*У вас є граблі?* – Граблі? – кажу я. – Ні, в мене ніяких... – Кораблі, – поправила панночка. – Ви, – каже, – не смійтесь. Мій батько – німець і погано говорить англійською. Як ви приїхали сюди?» [5, с. 207].

О. Генрі не тільки вмів маніпулювати різними мовами для досягнення комічного ефекту, перекручував слова, переінакшував фрази, а й зміг перетворити сленг у подвійну пружину, що дала поштовх сюжету на початку і неочікувану розв'язку в кінці [6, с. 275-282]. Цікаво, як автор використовував реєстри мовлення: у наступному епізоді бачимо послання закодоване сленгом.

В оригіналі: «*His Nibs skedaddled yesterday per jack-rabbit line with all the coin in the kitty and the bundle of muslin he's spoony about. The boodle is six figures short. Our crowd in good shape, but we need the spondulicks. You collar it. The main guy and the dry goods are headed for the briny. You know what to do. Bob*» [3, с. 13].

В. Мисик: «*Його бундючність* дременує учора заячим маніром з усією монетою в торбі та жмутом мусліну, що звів його з розуму. Купа поменшала на п'ять нулів. У наших усе гаразд, тільки мало побрязкачів. За комір обох. Головний разом з мануфактурою тримає курс на солоне. Ви знаєте, що робити. Боб» [4, с. 13].

М. Рябова: «*Його пиндючливість* дременує кролячою дорогою з усією монетою в торбі та сувоєм мусліну, від якого він здурів. Купа поменшала на шість цифр. У нашої шатії усе гаразд, але потрібні побрязкувачі. Схопіть їх за комір. Заправило з мануфактурою держить керму на солону воду. Ти знаєш, що робити. Боб» [5, с. 13].

Обидва перекладачі намагалися якнайточніше передати сленгові слова, вжиті О. Генрі, за допомогою контекстуальних заміни, проте використовуючи різні синоніми («*His Nibs*» – «*Його бундючність*» у першому, «*Його пиндючливість*» у другому). Однак В. Мисик більш влучно підбрав слово для перекладу «*Our crowd*» – «У наших», оскільки «У нашої шатії» М. Рябової відчувається негативний відтінок, викликаний підбором такого слова. Також контекстуально-граматична заміна відбулася під час перекладу «*You collar it*» як «за комір обох» і «схопіть їх за комір».

Варто наголосити на унікальному використанні «ефекту розмови» між автором та читачем, який О. Генрі створює завдяки розповіді від 1-ї/2-ї особи, розмовному реєстру лексики, інклюзивному «ми», риторичним фігурам звернення до читачів [7, с. 85]. Цей ефект порівняно легко перекладати, адже він не потребує спеціальних перекладацьких трансформацій, крім синтаксичного уподібнення, інверсії або ж контекстуальних заміни для певних виразів. Цікавим є те, як автор посилює «ефект розмови» засобами додавання, наприклад, дужка з авторським зауваженням, яка була передана дослівно в другому перекладі і перетворена у відокремлену обставину, що є граматичною трансформацією, – в першому.

В оригіналі: «*Were you to refer (with your northern prejudices) to the vivacious past of Mrs. Goodwin when her audacious and gleeful abandon in light opera captured the mature president's fancy...*» [3, с. 5].

В. Мисик: «*А якщо ви (давши волю північній упередженості) натякнете на барвисте минуле місіс Гудвін, коли одчайдушно веселою невимушеністю опереткової співачки вона заповонила серце немолодого президента...*» [4, с. 6-7].

М. Рябова: «*А якщо вам (з вашими північними марновірством) заманеться натякнути на веселе минуле місіс Гудвін у ті часи, коли вона співала в опереті і своїми жвавими, розкутими манерами полонила серце вже немолодого президента...*» [5, с. 7].

Як бачимо, унікальність і колорит роману «Королі і капуста» робить його прекрасним зразком для дослідження стилю О. Генрі, його багатого арсеналу риторичних фігур для створення комічного ефекту.

Ми розглянули не тільки особливості пера Вільяма Сідні Портера, виявивши його найбільш вживані мовні засоби для вираження гумору і сатири, наприклад метафору, порівняння, персоніфікацію, а й унікальне застосування автором «ефекту розмови» й переінакшення іноземних виразів: О. Генрі справді майстерно маніпулював словами, мовними зворотами і регістрами.

Висновки. Компаративний аналіз перекладів епізодів твору «Королі і капуста», виконані В. Мисиком і М. Рябовою, з оригіналом та між собою допомогли сформулювати принципи якісного перекладу: 1) збереження мовних засобів, які мають найбільше смислове навантаження у фрагменті тексту; 2) намагання передати комічний ефект через інші мовні засоби, якщо вихідні не вдається відтворити без значних втрат сенсу; 3) звертати увагу на вибір слів та доречність опущень під час перекладу.

Переклад, виконаний В. Мисиком, більш влучно передає засоби, використані О. Генрі для створення комічного ефекту, залишаючись більш близьким до оригінального стилю і гумору, ніж переклад М. Рябової. Це пояснюється тим, що його більш сучасний переклад ілюструє доречніший підбір слів і застосування певних лексично-граматичних трансформацій.

За результатами компаративного аналізу переклад В. Мисика отримує 91 бал, тоді як М. Рябової – 81. Звичайно, на цьому міг позначитися час виконання перекладу, адже він передує В. Мисику на 30 років. Отримані результати мають теоретичне значення для вивчення виражальних засобів, мовних і стилістичних фігур, їх застосування у створенні гумористичних текстів, влучності певних перекладацьких трансформацій.

Матеріал цього дослідження може мати застосування в обговореннях, викладанні певних аспектів лінгвістики, літератури, перекладознавства, зокрема про роман О. Генрі «Королі і капуста». Підхід, реалізований в цій роботі завдяки авторській системі оцінювання, можна використовувати надалі в більш розгорнутих дослідженнях стосовно проблем перекладу й аналізу художніх творів стосовно творчості не тільки О. Генрі, а й інших письменників. Саме в цьому вбачається перспектива подальших розвідок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Luo L. Analysis of Social Criticism in O. Henry's Short Stories. *International Conference on Education, Management and Computing Technology : research results' presentation of ICEMCT 2016 on April 9–10, 2016.* Neijiang : Atlantis Press, 2016. P. 565–568.
2. de Mendoza Ibáñez F. J. R. Understanding figures of speech: Dependency relations and organizational patterns. *Language & Communication.* 2020. Vol. 71. P. 1–56.
3. Генрі О. Королі і капуста. Київ : Знання (American Library series), 2019. 254 с.
4. Генрі О. Королі і капуста / пер. з англ. В. Мисика. Київ : Дніпро, 1980. 214 с.
5. Генрі О. Королі і капуста / пер. з англ. М. Рябової. Харків : Фоліо, 2008. 315 с.
6. Cannell M. O. Henry's Linguistic Unconventionalities. *American Speech.* 1937. Vol. 12, № 4. P. 275–283.
7. Yoshioka K. A Stylistic Analysis of O. Henry's Chatting Effect: in terms of the tenor. *文学研究論集.* 1988. P. 76–86.